
Tarhan, E. (2020). Kitap Tanıtımı – Kars Halk Kültürü ve Edebiyatı. *Folklor Akademi Dergisi*.
Cilt:3, Sayı:3. 647 – 650.

Makale Bilgisi / Article Info

Geliş / Recieved: 16.11.2020

Kabul / Accepted: 08.12.2020

Kitap İnceleme/Book Review

KARS HALK KÜLTÜRÜ VE EDEBİYATI

Esra TARHAN*

Metin TURAN, *Kars Halk Kültürü ve Edebiyatı*, Ankara: Ürün Yayınları, 2.
Baskı, 2020, ISBN: 978-605-211-786-6, 224 sayfa.

* Arş. Gör. Dr., Çukurova Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü,
ozkayae@cu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-8018-9461.

Metin Turan'ın hazırladığı ve ilk baskısı 2019 yılında, ikinci baskısı 2020 yılında yapılan “Kars Halk Kültürü ve Edebiyatı” isimli kitap, Kars'a ait halk bilimsel unsurlarla ilgili değerli bilgiler içermektedir.

“Kitabı hazırlayan Metin Turan, 1966 yılında Kars'ın Kağızman ilçesinde doğmuştur. 1994 yılından beri yayımlanmakta olan halkbilimi, antropoloji, sosyoloji, tarih, müzik ve edebiyat içerikli Folklor/Edebiyat dergisinin yayın koordinatörlüğünü yürütmektedir. Metin Turan araştırmacı-yazar kimliğiyle halkbilimi alanına değerli katkılarda bulunmuştur. Türkiye’de ve Türkiye dışında düzenlenen pek çok bilimsel toplantıya katılmış ve halkbilimiyle ilgili bildirimler sunmuştur” (Özkaya, 2018: 246).

Metin Turan'ın hazırladığı “Kars Halk Kültürü ve Edebiyatı” isimli çalışma şu ana başlıklardan oluşmaktadır:

- a. Kars Halk Kültürü,
- b. Hayatın Geçiş Aşamaları: Doğum, Düğün ve Ölüm,
- c. Ortak İşler/İmecelikler
- d. Çocuk Oyunları,
- e. Oyun Tekerlemeleri,
- f. Saya Günleri (Yöresel Takvim),
- g. Mutfak Kültürü,
- h. Kars'ta Hayvanların Yaşlarına ve Cinslerine Göre Adlandırılması,
- i. Kimi Batıl İnanışlar,
- j. Alkış ve Kargışlar,
- k. Doğa Olaylarına İlişkin İnanma ve Uygulamalar,
- l. Ortak Çalışma Uygulamaları,
- m. Halk Oyunları ve Kars Halk Edebiyatı.

“Kars Halk Kültürü” başlığı altında Kars'ın tarihi geçmişi, Kars halk kültürünün yazıya geçirilmesi aşamasında emeği geçen isimler ele alınmıştır. Ayrıca Kars halk kültürüne dair değerlendirmelerin yapıldığı dergilere ve bu dergilerin Kars'ın tanıtımı açısından katkılarına yer verilmiştir.

Hayatın geçiş aşamaları, “doğum”, “düğün” ve “ölüm” başlıkları altında değerlendirilmiştir. Öncelikle doğum aşaması, “doğum öncesi, doğum

sırası ve doğum” başlıklarından meydana gelmiştir. Kars’taki “baca sökme geleneği, ad verme, kırk basması, kırk dökme, diş çıkarma ve bebeğin ilk adımları”yla ilgili geleneklere dair uygulamalara yer verilmiştir. Düğün âdetleri aşaması, kız beğenme/eş gözleme, su yolu/çeşme başı, düğün mekânları, söz kesimi, kız isteme ve yüzük takma, başlık kesme/ağırlık belirleme/doldurma, gelin görme, düğün hazırlıkları, kına yakma, düğün yemeği ve gelini evden çıkarma, müjde yastığı, şah/sini bezeme, yüz görümlüğü, kız kaçırma/üzerinde oturma başlıklarına göre incelenmiştir. Söz konusu başlıklar altında Kars’taki halkbilimsel uygulamalar bulunmaktadır. “Ölümlerle ilgili inanç ve uygulamalar” aşamasında uygulamaların en ilginçinin “*kişinin sağlığında kendisinin ölmüş kabul edilerek düzenlenecek törenle bu tanıklığın işaretlenmesidir*” (Turan, 2020: 53). Bu pratiğin yanı sıra çalışmada, gerçek ölüm törenlerinde ölünün yıkanması, ağıt yakıcılar, ölünün gömülmesi ve ölü yemeği ile ilgili uygulamalara rastlanmaktadır. Ayrıca Kars’ta farklı inanışta toplulukların varlığına dikkat çekilen, ölüm konusundaki farklı uygulamalardır.

Ortak işler/imecelikler içerisinde özellikle bulgur çekimi ön plana çıkmaktadır. İmececilik, “*bulgur çekimi, kaz temizlemesi, yün yıkama, tarhana veya pestil kaynatma gibi mevsimlik ve çoğu zaman da günlerle sınırlı iş yetiştirme koşullarından dolayı sosyal gereksinmeye dönüşmüş*”tür (Turan, 2020: 68).

“Çocuk oyunları” başlığı altında bu oyunların tamamına yer verilmediği belirtilmiştir (Turan, 2020: 69). Kitapta oynanma şekliyle ilgili bilgi verilen oyunlar şunlardır: Çelik-çomak, aşık oyunları, got oyunu, elim elim epenek oyunu, el kızartması oyunu.

“Yöresel takvim” başlığı altında, Nevruz, leyleklerin yöreye gelişi, her yılın bir hayvanın üzerine kurulduğu inancı üzerinde durulmuştur. “Mutfağın kültürü” içerisinde, geleneksel Kars mutfağında yer alan hamur işi yemekler; yağda kızartılanlar, suda haşlananlar, tepside pişenler olmak üzere üç başlık altında toplanmıştır. En yaygın ekmek çeşitleri “lavaş, değirmi, gagala, delikli, küd, singe/sige ve kıtırık”tır. Kars’taki belli başlı tatlılar ise “hasuda, helva ve sinor”dur. Kitapta, kaz eti yemekleri ayrı bir öneme sahiptir. Çünkü “*kaz, Kars mutfağının en simgesel yemeklerinden birini oluşturmaktadır*” (Turan, 2020: 95).

Çalışmada, Kars’taki bazı hayvanların yaşlarına ve cinslerine göre nasıl adlandırıldığına da yer verilmiştir. Yöredeki halk inanışlardan, alkış ve kargışlardan bazı örnekler bulunmaktadır. “Doğa Olaylarına İlişkin İnanma

ve Uygulamalar” başlığı altında yağmur duası uygulamaları değerlendirilmiştir. “Ortak çalışma uygulamaları” içerisinde ise “koç katımı, çoban hakkı” ile ilgili uygulamalar incelenmiştir. Halk oyunları, “yerli halk oyunları, Terekeme-Azerbaycanlı oyunlar, Kurmanç-Kürt halk oyunları” olmak üzere üç başlıktan oluşmuştur.

“Kars Halk Edebiyatı” başlığı altında, alt başlık olarak yer alan “halk Şiiri ve Şairleri” içerisinde öncelikle Karanlı halk şairlerinin şiirlerinde işledikleri temalar ele alınmıştır. Daha sonra Kars’taki âşık edebiyatı geleneğinin beş ana unsuru değerlendirilmiştir: “1. *Aşk badesi/Bade içme*, 2. *Mahlas alma*, 3. *Usta/çırak*, 4. *Hikâye anlatma*, 5. *Muamma çözme ve âşık karşılaşmaları*”dır (Turan, 2020: 124).

Âşık Karanî, Âşık Tüccarî, Keşişoğlu, Âşık Bahri, Âşık Hasta Hasan, Çıldırlı Âşık Şenlik, Âşık Zülali, Cemal Hoca, Kağızmanlı Hıfzı, Posoflu Müdami, Sarıkamışlı Âşık Mevlüt İhsanî, Âşık Dursun Cevlanî, Camuşlulu Kul Emirhan, Rüstem Alyansoğlu, Murat Çobanoğlu ve Âşık Şeref Taşlıova ve Şahsenem Bacı’nın hayatları ve halk şiiri anlayışları üzerinde durulmuştur. Ayrıca Kars’taki halk edebiyatı ürünlerinden olan ağıtlar, masallar/nağıllar, tekerlemeler, ninniler, fıkralar, bilmeceler, efsaneler, maniler ve türküler hakkında bilgi verilmiş ve Kars’tan derlenen bu edebi türlere ait örnekler yer almıştır.

“Kars Halk Kültürü ve Edebiyatı” adlı çalışma, Türkiye’nin kültür dokusu bakımından en dikkat çekici şehirlerinden biri olan Kars ile ilgili halkbilimsel verileri içeriyor olması bakımından önem taşımaktadır. Kitabın yazarı olan Metin Turan’ın doğduğu yöre olması, onu bu yöreye özgü maddi-manevi kültür unsurlarına hâkim kılmıştır. Yazarın kendi tecrübeleriyle edindiği bilgileri sunuyor olması, çalışmayı daha da değerli ve önemli hâle getirmektedir.

KAYNAKLAR

- ÖZKAYA, E. (2018). *Koroğlu*. Yaz. Metin Turan, Kitap Tanıtımı, Bolu: T.C. Bolu Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü.
- TURAN, M. (2020). *Kars Halk Kültürü ve Edebiyatı*. 2. Baskı, Ankara: Ürün Yayınları.